OIKEUSMINISTERIÖ

LsN Lauri Rautio 10.3.2021 U 33/2018 vp jatkokirje

ASIA: Lainvalvontaviranomaisen rajat ylittävä pääsy sähköiseen todistusaineistoon (U 33/2018 vp jatkokirje)

Eduskunnan hallintovaliokunnalle

Jatkokirjeessä esitetyn mukaisesti asiassa on kyse komission 17.4.2018 antamista asetus- ja direktiiviehdotuksista (COM(2018) 225 final ja COM(2018) 226 final), joilla pyritään tehostamaan ja nopeuttamaan rajat ylittävissä tilanteissa lainvalvontaviranomaisten pääsyä sähköiseen todistusaineistoon, kuten sähköpostitietoihin tai pilvipalveluihin tallennettuihin tietoihin. Asetusehdotuksessa säännellään, miten ja millä edellytyksillä jäsenvaltion lainvalvontaviranomainen voi suoraan velvoittaa Euroopan unionin alueella palveluita tarjoavan palveluntarjoajan toimittamaan tai säilyttämään tietyn palveluntarjoajan hallussa olevan sähköisessä muodossa olevan tiedon käytettäväksi todistusaineistona käynnissä olevassa rikosoikeudellisessa menettelyssä. Direktiiviehdotuksessa säännellään palveluntarjoajien laillisten edustajien nimittämistä, jotta näille edustajille voitaisiin toimittaa todistusaineiston toimittamista koskevia pyyntöjä ja määräyksiä.

Neuvoston yleisnäkemykset hyväksyttiin oikeus- ja sisäasioiden neuvoston kokouksessa joulukuussa 2018 (asetusehdotus) ja maaliskuussa 2019 (direktiiviehdotus). Suomi vastusti asetusehdotusta koskevan yleisnäkemyksen hyväksymistä. Euroopan parlamentti (EP) on 14.-18.12.2020 pidetyssä täysistunnossa hyväksynyt mietintönsä ehdotuksista ja ns. trilogineuvottelut ovat käynnistyneet. Nyt käsiteltävässä U-jatkokirjeessä käsitellään merkittävimpiä muutoksia, joita parlamentin mietinnössä ehdotetaan tehtäväksi komission ehdotuksiin. Oikeusministeriö kiinnittää huomiota erityisesti seuraaviin muutoksiin, joiden oikeusministeriö katsoo olevan olennaisia suhteessa Suomen kriittiseen kantaan asetusehdotukseen ja neuvoston sitä koskevaan yleisnäkemykseen.

Mietinnössä ehdotetaan komission ja neuvoston kantojen vastaisesti, että eurooppalainen luovuttamismääräys tai säilyttämismääräys tulisi aina toimittaa palveluntarjoajan lisäksi täytäntöönpanovaltion viranomaiselle. Täytäntöönpanovaltiolla tarkoitettaisiin valtiota, johon palveluntarjoaja on sijoittautunut tai jossa sillä on laillinen edustaja. Jos kysymys olisi säilyttämismääräyksestä taikka tilaajatietoja tai henkilön henkilöllisyyden selvittämiseksi hankittavia IP-osoitetietoja koskevasta luovuttamismääräyksestä, määräyksen toimittaminen täytäntöönpanovaltion viranomaiselle ei viivästyttäisi palveluntarjoajan vastaamista määräykseen. Jos täytäntöönpanoviranomainen määräajan kuluessa katsoisi, että asiassa soveltuu asetuksessa tarkoitettu kieltäytymisperuste, määräyksen tarkoittamaa tietoa ei kuitenkaan tulisi toimittaa tai jo toimitettu tieto tulisi poistaa. Jos luovuttamismääräys koskisi luottamuksellisen viestinnän suojan kannalta olennaisina pidettäviä tietoluokkia, eli liikenne- tai sisältötietoa, palveluntarjoajan ei tulisi toimittaa tietoa ennen määräajan umpeutumista vaan tämän tulisi mahdollisuuksien mukaan pyrkiä säilyttämään määräyksessä tarkoitettu tieto menettelyn ajan.

Käyntiosoite	Postiosoite	Puhelin	Faksi	Sähköpostiosoite
Eteläesplanadi 10 HELSINKI	PL 25 00023 VALTIONEUVOSTO	02951 6001	09 1606 7730	oikeusministerio@om.fi

Määräajan kuluessa täytäntöönpanoviranomainen voisi ilmoittaa palveluntarjoajalle, että asiassa soveltuu joku mietinnössä ehdotetuista kieltäytymisperusteista, mikä estäisi tiedon toimittamisen.

Kaikkia luovuttamismääräyksiä koskevissa kieltäytymisperusteissa olisi kysymys esimerkiksi tilanteista, joissa määräys ei olisi määräyksen toimittamisen edellytyksiä koskevan asetuksen sääntelyn mukainen, sen täytäntöönpano olisi ne bis in idem –kiellon vastaista taikka olisi merkittäviä syitä arvioida täytäntöönpanon olevan vastoin EU:n perusoikeuskirjasta tai Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 6 artiklasta jäsenvaltiolle johtuvia velvoitteita. Jos luovuttamismääräys koskisi liikenne- tai sisältötietoa, täytäntöönpanoviranomainen voisi lisäksi kieltää luovuttamismääräyksen noudattamisen esimerkiksi tilanteissa, joissa määräyksen tarkoittaman tutkintakeinon toteuttaminen olisi täytäntöönpanoviranomaisen kansallisen lainsäädännön johdosta rajoitettu vain tiettyihin tai tietyn rangaistustason rikoksiin.

Muina merkittävinä muutoksina Euroopan parlamentti ehdottaa esimerkiksi, että komission direktiiviehdotus hylätään ja osa siitä siirretään asetukseen. Mietinnössä ehdotetaan myös komissiolle velvoitetta luoda asetuksen mukaiseen yhteydenpitoon turvallinen uusi yhteydenpitokanava. Lisäksi mietinnössä ehdotetaan sääntelyä luovuttamismääräyksillä saadun tiedon käyttämisestä ja tiedon poistamisesta, kuten sitä, että asetuksen vastaisesti hankittua todistusaineistoa ei tulisi voida hyödyntää tuomioistuimissa.

Valtioneuvosto katsoo jatkokirjeen mukaisesti, että ehdotuksissa tulee huomioida eri tietoluokkien erilainen asema muun muassa luottamuksellisen viestinnän suojan kannalta. On huolehdittava siitä, että puuttuminen yksityiselämän ja luottamuksellisen viestin salaisuuden suojaan rajoittuu vain välttämättömään. Valtioneuvosto kannattaa todetun johdosta erityisesti sitä, että liikenne- tai sisältötietoja koskeva eurooppalainen luovuttamismääräys tulisi toimittaa palveluntarjoajan lisäksi myös viranomaisille siinä jäsenvaltiossa, jossa toimivalta palveluntarjoajalta tietoja pyydetään. Täytäntöönpanoviranomaisella tulisi olla mahdollisuus asetuksen ja vastaavia kansallisia tilanteita koskevan lainsäädäntönsä perusteella riitauttaa tällainen määräys ja vaikuttaa siihen, voiko määräyksen toimittanut valtio käyttää tietoa rikosprosessissa. Valtioneuvosto ei kannata ehdotusta siitä, että asetuksessa yhdenmukaistettaisiin jäsenvaltioiden lainsäädäntöä koskien vapaata todisteharkintaa tai todisteiden hyödyntämiskieltoa.

Valtioneuvosto katsoo, että lopullisen sääntelyn ei tule johtaa siihen, että toisen jäsenvaltion lainvalvontaviranomaisilla olisi mahdollisuus saada suomalaisten yksityiselämän ja viestinnän luottamuksellisuuden piiriin kuuluvia tietoja silloin, kun se ei ole Suomen perustuslain tai Euroopan unionin perusoikeuskirjan mukaan sallittua. Ehdotusten valmistelussa tulee muutenkin ottaa huomioon perusoikeuskirjan määräykset ja niitä koskeva oikeuskäytäntö.

Oikeusministeriö lopuksi korostaa, että Suomen neuvottelukannoissa on otettava huomioon, että neuvoston enemmistö pitää täytäntöönpanoviranomaiselle mietinnössä ehdotettua roolia asetuksen keskeisimpänä kysymyksenä vastustaen sitä voimakkaasti. Lopullinen teksti ei siten tältä osin tule olemaan EP:n mietinnön mukainen eikä Suomen neuvotteluasemalle ole eduksi, että ajaisimme sellaista kantaa myöskään neuvotteluissa. Tämän sijaan perusteltuna voidaan pitää keskittymistä valtioneuvoston kannan mukaisesti nimenomaan luottamuksellisen viestinnän suojan kannalta herkimpiä tietoluokkia koskeviin luovuttamismääräyksiin ja siihen, että näiden osalta täytäntöönpanoviranomaisella on määräysten arvioinnissa todellinen rooli ja mahdollisuus reagoida.